

РОЗРОБКА СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ І КРИТЕРІЇВ ЯКОСТІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

// Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні: Дис.... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / Національна академія державного управління при Президентові України. – К., 2005. – 526 с. – С. 104 -120, 131 - 138.

Уривки

1. Міжнародні системи індикаторів якості шкільної освіти

Навіщо взагалі розробляти систему показників? Відповідь на це запитання можна сформулювати таким чином:

- по-перше, наявність чітко побудованої системи індикаторів дає можливість порівнювати результати функціонування освітньої системи в різних регіонах і на різних рівнях у динаміці;
- по-друге, структура показників національної системи деякою мірою відображає освітню політику держави, її зацікавленість у результатах розвитку галузі;
- по-третє, окремі показники (наприклад, такі як відсоток ВВП, що виділяється на освіту, обсяги інвестицій, у тому числі іноземних) опосередковано свідчать про рівень економічного розвитку країни.

Отже, питання про розробку національної системи показників якості системи загальної середньої освіти (*далі* – ЗСО) знаходяться у компетенції державної влади, і ми будемо розглядати його у контексті модернізації системи державного управління якістю ЗСО.

Для з'ясування сутності понять показник (або індикатор) та критерій якості, звернемося до тлумачного словника сучасної української мови. "Показник - свідчення, ...ознака чого-небудь. Наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення в чому-небудь"¹. "Критерій - підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило"². Міжнародні експерти з питань оцінювання якості освіти (Cohen & Spillane, Darling-Hammond) пропонують використовувати освітні показники як своєрідні сигнали, що попереджують про недоліки, порушення нормального плину процесів в освітній сфері визначають їх як статистичні відомості, що надають конкретну інформацію про функціонування чи ре-

---

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови /Укл. і гол. ред. В.Т. Бусел. - К., Ірпінь: ВТФ "Перун", 2001. - С. 838.

² Там само, с. 465.

зультативність системи освіти і виконують політичну функцію³. Освітнім індикаторам притаманний кількісний характер, спрямованість на основні ключові аспекти освітньої галузі, що дозволяє формувати наскрізне, всеохоплююче бачення досягнутого стану системи освіти та висловлювати оцінні судження. У зв'язку з цим маємо наголосити на тому, що показники не можна вважати абсолютно точним засобом оцінювання та прогнозування стану освіти, що вони мають певну обмеженість. Це пояснюється тим, що:

- об'єктивність, а отже й корисність даних, залежить від ступеня їх надійності й валідності;
- будь-яка принципова схема побудови системи показників якості національної системи освіти не може охопити абсолютно всі аспекти освітньої сфери, тому організаційна структура системи показників буде визначатися аспектами, на яких зосереджено увагу, повнотою охоплення їх групами освітніх індикаторів;
- загальний висновок про результативність реформ та розвиток освіти робиться на підставі статистичних даних експертом-аналітиком і на його цінності позначається рівень досвідченості фахівця, суб'єктивізм поглядів та інші фактори.

Таким чином, для того щоб аналізувати стан системи ЗСО країни на всіх рівнях потрібно насамперед сформулювати, виокремити певну узагальнену систему, перелік ознак, за якими має здійснюватися збирання інформації, її вивчення і порівняння та встановити межі відхилень, норми відповідно до законодавчих та інших державних документів і нормативних актів.

Загальний напрям діяльності щодо створення методології вимірювання й оцінювання якості ЗСО містить як окреме самостійне дослідження проблеми розробки національної системи показників якості ЗСО, методики збору та обробки необхідних статистичних даних. При розв'язанні цієї багатогранної та складної проблеми можна виокремити два її головні аспекти, які відповідно відображають особливості зовнішньої та внутрішньої політики в гуманітарній сфері. Незважаючи на те, їх часткову взаємопов'язаність, вони не виключають один одного і потребують одночасного (паралельного) вирішення:

- удосконалення існуючої системи статистики освіти України, приведення її у відповідність до міжнародних системи індикаторів з метою участі України у міжнародних порівняльних дослідженнях на рівні світових організацій (ЮНЕСКО, ОЕСР⁴ та інших), які стосуються вивчення освітніх систем;
- побудова ефективної національної системи показників якості ЗСО України, яка адекватно відображала б хід та наслідки впроваджуваних реформ дозволяла проводити оцінку стану, перспектив розвитку системи освіти та результативності державного управління якістю ЗСО на всіх рівнях.

Проведення порівняльних досліджень на рівні національних системи освіти в сучасних умовах інтеграції освіти досить важливе, оскільки, насамперед, це має політичне значення: узгодження національних параметрів розвитку освітньої системи зі світовими показниками дає можливість визначити місце української

---

³ Моніторинг стандартів освіти /За ред. А.Тайджмана і Т.Невілла Посатвейта. - Л.: Літопис, 2003. – С. 73.

⁴ ОЕСР – Організація економічної співдружності та розвитку.

системи освіти у міжнародному рейтингу освітніх систем, що сприяє визнанню України на світовій арені та з'ясування переваг і недоліків національної системи освіти, а отже й розширює ринок праці, активізує обмін учнями, студентами, викладачами, підвищує вимоги до рівня навчання тощо. Те, що Україна не брала участі у жодному з міжнародних досліджень у галузі освіти та шкільної освіти пояснює певну замкненість вітчизняної системи освіти, необізнаність світової громадськості щодо структури, можливостей, якості української освіти.

Інший аспект проблеми, який пов'язаний з необхідністю удосконалення існуючої системи освітньої статистики України, пояснюється багатьма причинами, серед яких ми акцентуємо увагу на потребі в одержанні достовірної об'єктивної та своєчасної інформації про досягнутий системою ЗСО стан задля оцінювання результативності державної освітньої політики, ефективності управлінських рішень на всіх рівнях та прогнозування подальшого розвитку освітньої галузі відповідно до висунутих державних програм. Цей аспект проблеми недосконалості вітчизняної системи показників якості ЗСО будемо розкривати з оглядом на її відповідність структурі та змісту міжнародних систем освітніх індикаторів.

Коротко проаналізуємо міжнародні системи індикаторів якості освіти, які на сьогодні широко використовуються у світовій практиці оцінювання і дають можливість порівнювати освітні системи різних країн.

При проведенні міжнародних оцінок досягнутого рівня якості освітніми системами різних країн найчастіше застосовують принцип підтвердження якості або найбільш практичні способи її вимірювання. Україна, на жаль, бере участь у незначній кількості міжнародних порівнянь, які здійснюються всесвітніми організаціями. Так, наприклад, у базі даних Світового Банку серед індикаторів, що характеризують систему освіти України можна знайти наступні: витрати на одного студента (% ВВП на душу населення), відношення учень-викладач, набір до шкіл (% від загальної кількості населення), загальний рівень грамотності для дорослого населення (% осіб віком 15 років і вище) та декілька інших. Індекс Людського розвитку (ІЛР⁵), який вираховується експертами ООН за кількома показниками та кож має певну цінність, оскільки визначає рейтинг країни та дає матеріал для аналітичних досліджень. Порівняння окремих складових ІЛР свідчить про те, що зменшення загального рейтингу України відбувається за рахунок низької тривалості життя, відсотка ВВП на душу населення та інших показників, які відображають рівень соціального захисту громадян та дієвість соціальної політики. За даними "Human development report 2001"⁶, який встановлював рейтинг серед 162 країн світу, Україна посіла 74 місце і потрапила у групу країн з середнім рівнем розвитку разом з Вірменією (72), Казахстаном (75 місце), Азербайджаном (79), Туркменістаном (83), Киргизстаном (92), Молдовою (98) та Узбекистаном (99). Поряд з цим Російська Федерація знаходилася на 55-му місці, а Естонія - на 44-му, що пояснює її потрапляння до групи з високим рівнем розвитку. Згідно із звітами ООН щодо

⁵ ІЛР – індекс людського розвитку.

⁶ Освіта України. Інформаційно-аналітичний огляд / Під заг. ред. В.Г. Кременя. - К., ЗАТ "НІЧЛА-ВА", 2001. - С.19

показників Людського розвитку з 1997 року для України уперше після 1992 р. спостерігається поступове зростання цього виміру⁷.

I. Індикатори освіти ОЕСР

Ця сукупність показників діяльності системи освіти підготовлена Центром наукових досліджень і нововведень в галузі освіти (CERI) Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) і є результатом консенсусу у професійному обговоренні щодо способів інтернаціонального вимірювання поточного стану освіти. Дані показники забезпечують інформацією про людські та фінансові ресурси, вкладені в освіту, функціонування і розвиток систем освіти і навчання, повернення інвестицій до освіти. Індикатори якості освіти ОЕСР дають можливість порівняти національні показники з міжнародними та оцінити величину виявлених відхилень. Оскільки постійно зростає не лише кількість країн-учасниць ОЕСР, але й тих країн, які співробітничать з ОЕСР в рамках міжнародних програм, зокрема програми "Індикатори Освіти (WEI)", то це дозволяє аналізувати за єдиними показниками якості освіти для більше ніж двох третин населення світу.

В рамках програми "Погляд на освіту", яку ініціювала ОЕСР у 2000-2001р., була запропонована система індикаторів розвитку освітніх систем, що містила 41 показник. Її організаційна структура складається з шести розділів.

Розділ А містить індикатори, що стосуються оточення, в якому функціонує система освіти. Вони зосереджуються на характеристиках демографічного базису освіти та на існуючому запасі людських ресурсів. Цей розділ побудований таким чином, щоб мати можливість оцінити вплив на зміни у прирості сукупного продукту на душу населення змінами у показниках рівня розвитку людських ресурсів.

Розділ В характеризує фінансові та людські ресурси, що вкладаються в освіту. Ці показники дають змогу проаналізувати освітні витрати на одного студента (учня) по відношенню до різних джерел, порівняти суспільні та приватні інвестиції, шляхи і джерела фінансування системи освіти.

Розділ С містить індикатори доступності освіти, участі, просування та завершення навчання. Дані показники подаються таким чином, щоб можна було визначити тенденції в наборі та завершенні навчання на різних рівнях освіти та у різних типах закладів освіти.

Розділ D містить індикатори, що характеризують оточуюче освітнє середовище та шляхи, якими організовані шкільні системи. Цей розділ включає дані щодо заробітної плати, розподілу викладачів за віком і статтю; вимог до рівня підготовки нових викладачів; кількості годин, протягом яких викладачі спілкуються з учнями (студентами) і мають знаходитися у класній кімнаті; дисциплін у навчальному плані; прийняття рішень щодо навчального плану; доступності та використання комп'ютерів у школах.

Розділ E характеризує досить широку палітру індивідуальних, соціальних і трудових ринкових результатів освіти. Тут зібрані дані щодо використання робочої сили за рівнем освітніх досягнень; освіти і праці (або незайнятості) серед молоді; а також дані щодо заробітної плати та освітніх досягнень.

---

⁷ Освіта України. Інформаційно-аналітичний огляд / Під заг. ред. В.Г. Кременя. - К., ЗАТ "НІЧЛАВА", 2001. - С.13.

Розділ F об'єднує індикатори успішності та тенденцій щодо рівнів учнівської успішності з математики і наук, а також розподілу грамотності та доходів серед дорослих.

Зазначена система індикаторів охоплює широкий діапазон освітніх галузей, а дані супроводжуються детальними поясненнями, що допомагають робити обґрунтовані висновки та інтерпретувати виявлені розходження між країнами.

Як зазначалося, розглянуті деякі з показників ОЕСР них можуть змінюватися щорічно. Це, насамперед, стосується індикаторів, що відображають фінансові ресурси та кадровий потенціал. Також не всі показники мають однакову "вагову цінність" під час порівняльного аналізу освітніх систем країн. Найвагомішими у цьому плані є індикатори першого розділу - зміни в учнівській демографії, освітніх досягненнях, внесок освіти у зміни в економічному рості, другого - зміни у суспільних і приватних витратах на освіту щодо кількості зареєстрованих студентів (учнів), валового національного продукту (GNP) і повних суспільних витрат, окремі показники третього - показник охоплення освітою та доступність і участь у післясередній освіті та шостого розділу - зміни щодо досягнень з математики і наук.

II. Освітні індикатори ЮНЕСКО

Аналогічний підхід використовується ЮНЕСКО при складанні освітніх звітів. Статистичний звіт ЮНЕСКО щодо освіти містить інформацію, яка згрупована у шість розділів за темами: національні системи освіти, доросла письменність і освітні досягнення, викладацький склад і набір за рівнем освіти, показники рівня освіти, статистичні дані щодо післясередньої освіти та суспільні витрати на освіту.

III. Освітні індикатори Міжнародного Консультативного Форуму з Освіти для Усіх (EFA)

Інший підхід до проблеми розробки освітніх індикаторів був використаний у програмі Міжнародного Консультативного Форуму з Освіти для Усіх (EFA), що є відповідальним за глобальну координацію програми "Оцінювання EFA 2000". Дана система індикаторів спрямовані, в основному, на оцінку програм розвитку раннього дитинства і початкової освіти, тому, на думку експертів, може бути застосована до країн із загальним низьким освітнім рівнем, до яких Україна не належить.

IV. Індикатори ООН стосовно рівня людського розвитку

Індикатори ООН, такі як індекс людського розвитку (ІЛР) є узагальненим показником, який часто називається рівнем життя і розвитку держави. Індекс досягнутого рівня освіти обчислюється на підставі статистичних даних стосовно двох індикаторів - показника грамотності дорослого населення та сукупної частки учнів. Відповідно до методики ООН ці показники визначаються таким чином:

- *рівень грамотності дорослих (literacy rate, adult)* - відсоток осіб віком від 15 років і вище, які можуть свідомо прочитати та написати стислий нескладний текст, що стосується їх повсякденного життя.

- *сукупна частка учнів (enrolment ratio)* - відсоток осіб на всіх рівнях освіти відносно загальної кількості осіб даної вікової категорії.

Індекс досягнутого рівня освіти має більш ілюстративний, ніж інформативний зміст і найчастіше використовується як певна соціальна характеристика регіону або держави в цілому.

Проблема пошуку сукупності індикаторів, які задовольняли б усіх та були прийняті урядами більшості країн продовжується і сьогодні. Більшість дослідників дотримуються тієї думки, що не можна зараз робити висновків про якість середньої освіти лише на підставі аналізу внутрішніх явищ без порівняння результатів з явищами, даними з сусідніх шкіл, областей, регіонів, країн. У словарний запас сучасних європейських політиків і управлінців останнім часом міцно входить новий термін - "benchmark" (бенчмарк), тобто "межа", "критерій".

V. Освітні індикатори, рекомендовані Радою з освіти Європейського Союзу для оцінювання якості шкільної освіти

Найбільш цікавим є дослідження "European report on the quality of school education sixteen quality indicators", проведене у 2000 р. Радою з освіти Європейського Союзу і присвячене визначенню сукупності загальних, спільних індикаторів (показників), за якими планувалося у подальшому оцінювати і порівнювати якість шкільної освіти європейських країн. У цьому дослідженні та обговоренні брали участь міністри освіти, експерти та робочі групи 26 країн.

У результаті було відібрано 16 індикаторів, які об'єднали у чотири групи ⁸..

1. Індикатори навчальних досягнень учнів з:

- математики;
- читання;
- природничих наук;
- іноземних мов;
- основ громадянського права;
- інформаційних і комунікаційних технологій - ІСТ;
- здатності навчатися у процесі навчання.

2. Індикатори успіхів та переходу або змін:

- зростання кількості тих, хто не закінчив навчання;
- закінчення повної загальної середньої освіти;
- навчання у коледжах або на рівні університету, тобто після повної середньої освіти.

3. Індикатори моніторингу освіти:

- оцінювання та управління шкільною освітою;
- участь батьків.

4. Індикатори ресурсів і структури:

- освіта та підготовка вчителів;
- участь у дошкільній освіті;
- кількість студентів на один комп'ютер;
- освітні витрати на одного студента.

Деякі із запропонованих індикаторів якості середньої освіти звичні для європейських дослідників, управлінців освітою всіх рівнів, оскільки вони традиційно визначаються у ході численних національних і міжнародних досліджень. Особливо це стосується показників навчальних досягнень з окремих предметів таких як, наприклад, "математика", "читання", природничі науки". Головним є те, що інфо-

---

⁸ Chodniski Jerzy. W jakim oceniamy uczniow? /Program Nowa Szkoła. Materiały szkoleniowe dla rad pedagogicznych. Ocenianie. – Warszawa, 1999. – S. 13-45.

рмація за цими показниками має широкі кола користувачів: від управлінців вищих рівнів до вчителів конкретного навчального закладу, учнів та їхніх батьків. Такі показники відносно легко вимірюються; є звичними для користувачів цією інформацією і за ними зібрані систематизовані статистичні дані.

Інша частина індикаторів, що увійшли до першої групи показників, такі як навчальні досягнення учнів з "суспільствознавства", "іноземних мов", інформаційних і комунікаційних технологій" та, особливо "вміння навчатися самостійно", стосуються тих галузей, де насамперед необхідно розробити спеціальні методики вимірювання цих досягнень. Дані індикатори досить важко вимірюються, але вони безсумнівно важливі для прогнозування та проектування можливого соціально-економічного майбутнього як окремої людини, так і певних соціальних груп та суспільства у цілому. Поряд з цим експерти наголошують на необхідності збереження історичних і культурних відмінностей, різних систем цінностей, національних цілей і пріоритетів, які властиві системі освіти окремої держави.

Наприкінці 80-х р.р. з'являються міжнародні стандарти ІСО серії 9000 стосовно систем якості. В останні роки у світі намітилась тенденція щодо використання стандартів ІСО, які описують якість промислових товарів і послуг, у галузі освіти з належною педагогічною інтерпретацією їхніх положень, вимог тощо.

У наукових колах розроблено різні підходи щодо формування системи показників якості й ефективності ЗСО. Г.С.Ковальова зазначає, що серед них найбільш поширеними є :

1. *Системний підхід*, який містить три основні групи показників:
  - фінансування освіти, які характеризують витрати на освіту та її забезпечення;
  - якості освітнього процесу;
  - результатів навчання.
2. *Результативний підхід*, який містить лише показники успішності учнів на різних рівнях узагальнення: від особистісного (рівень учня) до національного (рівень держави у цілому).
3. *Системний підхід з управлінським аспектом*, який ґрунтується на розгляді освіти як системи та передбачає використання одержаної інформації органами державного управління освітою. Система індикаторів якості освіти у такому разі містить чотири групи показників:
  - результатів освіти;
  - якості освітнього процесу;
  - забезпечення освіти;
  - управління освітою та ефективності.
4. *Змішаний підхід*, який містить такі групи показників:
  - характеристики учнів;
  - характеристики викладачів та адміністрації загальноосвітніх навчальних закладів;
  - забезпечення освітнього процесу (фінансове, матеріально-технічне, кадрове, програмно-методичне тощо);
  - результати освіти на витрати на освіту.

Доктором педагогічних наук В.П.Панасюком був запропонований теоретико-методологічний підхід до визначення якості ЗСО. Згідно з ним аналіз досягнутої якості освіти в Російській Федерації здійснюється за двома основними напрямками:

- 1) за зовнішньою соціальною якістю;
- 2) за внутрішньою якістю шкільної освіти.

У першому випадку сфера освіти розглядається як галузь, що забезпечує відтворення інтелектуальних ресурсів у суспільстві. Для цього використовуються такі індикатори:

- освітній ценз населення;
- масовість;
- доступність і державність освіти;
- освітньо-інтелектуальна якість населення;
- показник “відсіву” тих, хто навчається, зі шкіл та інші.

У другому випадку якість освіти аналізується на рівні окремого навчального закладу, тобто розглядається так звана інституційна якість. Аналіз здійснюється за такими індикаторами:

- якість підготовки випускників;
- якість змісту освіти;
- склад та характеристика кадрового потенціалу;
- матеріально-технічна база;
- показники стану здоров'я й деякі інші.

Отже, у світовій практиці оцінювання освітніх систем накопичено значний досвід побудови та використання індикаторів якості освіти, який заслуговує на увагу в зв'язку із розв'язанням проблеми створення в Україні механізмів вимірювання якості ЗСО та побудови національної системи показників і критеріїв цієї якості.

2. Створення національної системи освітніх показників в Україні

Питання створення такої системи індикаторів якості шкільної освіти, яка була б визнана всіма країнами і використовувалась органами державного управління освітою з метою всебічного аналізу стану і динаміки розвитку освітньої галузі, оцінювання її результатів та забезпечення умов для надання якісної сучасної освіти всім громадянам залишається на сьогодні відкритим.

В Україні, на жаль, на державному рівні не реалізуються програми, спрямовані на визначення національної системи індикаторів якості ЗСО. Звітність щодо діяльності та стану розвитку системи ЗСО здійснюється Державним Комітетом статистики в Україні та Головним обчислювальним центром Міністерства освіти і науки України. У статистичних збірниках "Освіта України", Інформаційно-аналітичний огляд", "Статистичний щорічник України", "Україна у цифрах. Короткий статистичний довідник", "Статистичний збірник. Загальноосвітні, позашкільні, дошкільні та професійно-технічні навчальні заклади", "Показники розвитку дошкільної, загальної середньої, позашкільної та професійно-технічної освіти Міністерства освіти і науки України" наводяться статистичні дані, що характеризують стан ЗСО за певний рік та у порівнянні з іншими роками останнього десятиліття.

Весь статистичний матеріал, що стосується результатів функціонування системи ЗСО, відображає як національний, так і обласний рівні системи освіти і його умовно можна розподілити за такими ознаками:

- чисельність дітей різного віку;
- мережа ЗНЗ різних типів, динаміка учнівського контингенту в цих закладах;
- розподіл учнів за мовами навчання;
- охоплення учнів системою подовженого дня;
- випуск учнів основної та старшої школи та вступ до вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації та професійно-технічних навчальних закладів;
- кількість правопорушників серед молоді шкільного віку та їх розподіл за видами злочинів;
- кваліфікаційний скал вчителів ЗНЗ;
- стан матеріально-технічної бази ЗНЗ (кількість навчальних кабінетів, додаткових приміщень спеціального призначення та кількість будівель, що потребують ремонту).

Не оприлюднюються систематично, як раніше, дані щодо кількості й розподілу за статтю непрацевлаштованих випускників ЗНЗ, а також деякі інші.

Форми подання цих даних та перелік окремих показників не є постійними. Варто зазначити, що форма подання статистичної інформації українськими інформаційними виданнями (показники, методики їх розрахунку, часові інтервали збирання) не відповідає тій, яка прийнята у світовій практиці, а тому майже не придатна для проведення порівняльного аналізу з результатами розвитку систем шкільної освіти інших країн.

Наявні показники вітчизняної освітньої статистики не є тією системою індикаторів, яка здатна надати ґрунтовну інформацію для виявлення причинно-наслідкових зв'язків в галузі ЗСО, основних тенденцій її розвитку та факторів впливу. Зібрана інформація подається у вигляді добірки статистичних даних, які часто не можна пов'язати між собою, певним чином проаналізувати та інтерпретувати. Україні бракує цілої низки статистичних даних про важливі процеси національної системи освіти⁹.

Структура системи показників якості освіти цілком визначається політикою держави, поставленими цілями та рівнем, на якому здійснюється оцінка (особистісний, інституційний, міський, регіональний, національний, міжнародний).

Зміна цілей, які постають перед системою ЗСО України на сучасному етапі її реформування вимагає того, щоб набір критеріїв якості час від часу змінювався, зберігаючи при цьому певну цілісність на регіональному та національному рівні.

Національна система показників якості ЗСО має бути всеохоплюючою, тобто характеризувати рівень знань учнів, економічні, соціальні, психологічні аспекти освітнього процесу, а самі дані - об'єктивними, функціональними, інформативними та порівняльними (у тому числі й з міжнародними системами індикаторів якості освіти).

---

⁹ Локшина О. Статистичні дані про систему середньої освіти в Україні // Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. - К.: "К.І.С.". - 2003. - С. 209 – 230.

Пропонована нами система показників якості освіти ґрунтується на основних ідеях *системного підходу з використанням управлінської складової*. Вона відображає склад і динаміку учнівських, матеріальних, кадрових, фінансових ресурсів на різних рівнях та етапах навчання і характеризує всю освітню сферу як сукупність умов для формування майбутнього інтелектуального та робітничого потенціалу держави.

Вимоги щодо структури національної системи показників якості ЗСО:

- *обмеженість за кількістю показників*. Досвід збору інформації про стан та функціонування системи ЗСО свідчить про те, що значна кількість показників залишається незатребуваною, якщо їх перелік досить громіздкий;
- *самодостатність*, тобто система повинна містити таку кількість і саме такий набір індикаторів, який буде достатньо для того, щоб здійснювати ґрунтовний аналіз та приймати відповідні управлінські рішення на державному рівні;
- *повнота*, іншими словами, охоплювати різні аспекти та складові частини системи освіти без чого детальний аналіз та подальший прогноз стосовно напрямів розвитку освітньої системи помітно ускладнюється;
- *адекватність* основним цілям і завданням, які постають перед конкретним етапом розвитку системи освіти та моніторинговим дослідженням освітньої сфери;
- *динамічність*, тобто час від часу система індикаторів і критеріїв якості ЗСО потрібно переглядати і уточнювати відповідно до мети освіти та пріоритетних напрямів освітньої політики держави;
- *простота в обчисленнях та вимірюваннях*. Ми маємо на увазі, що система індикаторів повинна містити як кількісні, так і якісні показники, але такі, які обраховуються за допомогою об'єктивних засобів та інструментарію.

Основні принципи добору показників для оцінки якості та результативності функціонування ЗСО:

1. Орієнтація на потреби зовнішніх користувачів інформацією. Це означає, що у структурі показників потрібно виокремити кілька інтегрованих показників, що мають спільне значення для всіх груп споживачів інформації, а також певну кількість узагальнених індикаторів, які можуть представляти інтерес лише для обмеженої кількості категорій користувачів.

2. Врахування потреб самої системи ЗСО. Дана група показників має формуватися в основному для потреб органів державного управління якістю освіти і містити показники про:

- кількісний і якісний склад учнівського контингенту з урахуванням динаміки в їх змінах;
- якість навчальних досягнень учнів і рівень їх фізичного та морального здоров'я;
- ефективність та результативність діяльності окремих ЗНЗ та систем освіти різних організаційних рівнів;
- величину впливу на діяльність системи ЗСО різноманітних найбільш суттєвих факторів (наприклад, змісту освіти, кваліфікації педагогічно-

го персоналу, матеріально-технічної забезпеченості освітньої системи тощо);

- кадровий потенціал ЗСО (рівень кваліфікації, наявність вакансій педагогів та інші);
- забезпеченість ЗНЗ навчальним підручниками, обладнанням із зазначенням їх функціональної придатності) тощо.

3. Мінімізація системи показників з урахуванням потреб різних рівнів управління системою ЗСО. Як зазначалося нами вище, органами державного управління освітою збирається значна кількість різноманітної інформації, більша частина якої залишається незатребуваною у практичній діяльності.

4. Інструментальність та технологічність показників, що використовуються.

5. Порівнянність (співставленість) показників національної системи з міжнародними індикаторами, що характеризують якість розвитку освітніх систем.

6. Дотримання морально-етичних норм під час відбору показників та збору інформації, що носить особистісний або конфіденційний характер.

Для здійснення ґрунтовного аналітичного огляду досягнутої системою ЗСО якості та визначення перспектив розвитку цієї системи до переліку національних показників якості шкільної освіти України необхідно залучити,

- деякі індикатори економічного стану країни та показники її соціального розвитку;
- поєднати окремі показники розвитку системи ЗСО з аналогічними індикаторами, що характеризують інші освітні рівні, чого вимагає проголошений у державних документах принцип наступності та неперервності освіти.

Пропонована структура національної сите показників якості ЗСО (за основними напрямками):

- Соціально-економічний потенціал розвитку ЗСО.
- Демографічні умови розвитку ЗСО та фізична і фінансова доступність освіти (кількісний та якісний склад молоді дошкільного та шкільного віку на різних етапах навчання).
- Характеристика матеріально-технічного потенціалу ЗСО.
- Характеристики управлінського і педагогічного кадрового потенціалу (вікові, кваліфікаційні, наявність вакансій за регіонами, навчальними предметами тощо) системи ЗСО.
- Нормативно-правове забезпечення системи управління якістю ЗСО.
- Джерела фінансування системи ЗСО, обсяги та розподіл коштів.
- Соціальна захищеність учасників освітнього процесу.
- Соціальна адаптація учнів та випускників ЗНЗ.
- Особистісний потенціал учнівської молоді (учнівські досягнення в інтелектуальній сфері, рівень фізичного та морального здоров'я).
- Узагальнені показники ефективності функціонування ЗСО.

Кожна із цих груп показників складається з інваріантної частини (стабільного переліку певних індикаторів) та варіативної, яка і надає даній системі показників динамічності. Саме у варіативній частині системи індикаторів як на вищих (національному, регіональному), так і на нижчих - місцевому (локальному) рівнях

мають знайти своє відображення зміни у державній освітній політиці, сутність та наслідки освітніх реформ та інші характерні ознаки часу.